

i forbindelse med et forsøg på at overtale Kristian II til at sende Dyveke tilbage til Nederlandene.

Bertold Picard interesserer sig for Herberstein både som menneske og diplomat, og den foreliggende bog er en forstudie dels til en moderne biografi af Herberstein, dels til en fremstilling af det østrigske diplomati i det 16. årh. Forfatteren har stillet sig spørgsmålet: Hvad kan vi ud fra Herbersteins Ruslandsberetning, hans selvbiografi og korrespondance slutte om organisationen af det østrigske diplomati i første halvdel af det 16. årh.?

På dette grundlag undersøger Picard diplomaternes herkomst og uddannelse, han følger gesandtskabernes sammensætning og gennemgår de instrukser m. v., som gesandterne bragte med sig ud i det fremmede, han beskæftiger sig med rejsernes længde, gesandternes retslige stilling i udlandet, forhandlingerne med den fremmede fyrstes råder, gesandternes indberetninger o. m. m.

Skønt Picard har en tendens til at overdrive Herbersteins fortjenester som diplomat, er der ingen tvivl om, at Herberstein i flere henseender var meget velkvalificeret. F. eks. beherskede han foruden sit tyske modersmål latin, italiensk og slovensk og talte desuden noget russisk, fransk og spansk. Sammenligner vi disse kvalifikationer med de krav, som Kristian III ved århundredets midte stillede til en diplomat i dansk tjeneste, forekommer de sidste meget beskedne: En dansk diplomat burde så nogenlunde kunne tale og nødtørftigt skrive tysk og latin.

For benyttelsen af diplomatisk materiale som historisk kilde er det væsentligt at kunne fastslå, om f. eks. en instruks var bestemt udelukkende for vedkommende gesandt, eller om den kunne udleveres til den fyrste, som gesanden skulle forhandle med. Picard konkluderer s. 68, at instrukser kun sjældent blev forevist eller udleveret. Det er tvivlsomt, om denne antagelse slår til i de områder, hvor dansk diplomati bevægede sig på dette tidspunkt. Desværre er forholdet som bekendt det, at vi savner en fremstilling af den danske udenrigstjenestes historie, således at en mere indgående sammenligning mellem den danske og den østrigske gesandtskabsinstitution ikke lader sig gennemføre. Picard har i denne bog givet et skema, som med udbytte kunne anvendes ved et dansk forsøg i lignende retning.

KNUD RASMUSSEN

AUGUST LORENZ: Ein halbes Jahrtausend Kieler Umschlag. Kiel, Walter G. Muhlau Verlag, 1965. 87 s. Ill.

Skønt Richard Ehrenberg (Das Zeitalter der Fugger I, 1. udg. Jena 1896, s. 265 ff.) for næsten 75 år siden fastslog Kieler-omslagets betydning som nordvest-europæisk pengemarked, har mærkværdigvis ingen for alvor taget tråden op. Den her anmeldte bog har udelukkende populært sigte; den bringer derfor heller ingen nyheder, men sammenfatter solidt og underholdende, hvad der fra tysk side hidtil – meget spredt – er skrevet om emnet; man savner dog et så vigtigt bidrag som Hermann Kellenbenz, Der Konkurs des Peter und Thomas Ahlefeld, Rastloses Schaffen, Festschrift für Friedrich Lammert, Stuttgart 1954, s. 45–55, hvor ustabiliteten omkring 1600 for første gang fremhæves.

Bogens hovedvægt ligger naturligvis på skildringen af Kieleromslaget som kapitalmarked, krammarked, forlystelsesetablisement o. s. v., men visse hovedlinier fremtræder dog også. Forf. fremhæver sikkert med rette sammenhængen mellem den holstenske adels økonomiske ekspansion og pengemarkedets opståen i sidste halvdel af 15. århundrede. Derimod er skildringen af glansperioden i 16. århundrede næppe tilstrækkeligt nuanceret, og når det – med et citat – hedder, at danske lånere forsvandt fra kapitalmarkedet efter Karl Gustavskrigen er det nok i hovedsagen korrekt, men bruddet ligger snarest en generation tidligere (jf. Fortid og Nutid XXII, 1965, s. 458 f.). Og endelig: Hvor stor en rolle spiller Hamburgs økonomiske vækst i 1600-tallet for Kielermarkedets nedgang? Bogen vil utvivlsomt kunne gøre sin nytte, men den kan – og skal – ikke være noget surrogat for den monografiske behandling af Kieler-omslaget, som i så høj grad savnes.

E. LADEWIG PETERSEN

ERNST WALTER ZEEDEN: Das Zeitalter der Gegenreformation. Herder-Bücherei. Grossband 281. Freiburg im Breisgau, Herder Verlag, 1967. 303 s. 3,95 DM.

I sin billigbogsserie har Herder Verlag gjort sig fortjent ved at udgive en række vigtige kirkehistoriske værker. I 450-året for Luthers these-opslag kom i denne serie ovennævnte bog, skrevet af professor i historie ved universitetet i Tübingen Ernst Walter Zeeden, der har en betydelig produktion om det 16. årh. bag sig.

Den, der tiltrukket af titlen åbner bogen, vil blive overrasket ved at se indholdsfortegnelsen, hvor det viser sig, at kun en mindre del af bogen handler om modreformationens tidsalder i almindelig forstand, medens resten skildrer det, der tydeligt nok har forfatterens særlige interesse, nemlig de forskellige trosretningers opståen og udvikling, noget Zeeden tidligere har behandlet i bogen »Die Entstehung der Konfessionen. Grundlagen und Formen der Konfessionsbildung im Zeitalter der Glaubenskämpfe«, München-Wien 1965.

Hovedvægten lægges på Calvin og calvinismen og dernæst på Loyola og jesuitterne. Begge bevægelser analyseres grundigt både med hensyn til ideologi og praktisk udformning. Derimod ofrer forfatteren kun 10 sider på lutheranerne, hvad der nok kan undre i en bog om modreformationens tidsalder, hvor lutheranerne ganske vist ikke optrådte særlig aktivt, men så meget desto mere bemærkelsesværdigt dog var i stand til at overleve de andre konfessioners stormløb.

Mange vil sikkert finde bogens sidste afsnit om religionskrigene det mest interessante. For medens man nok i den eksisterende litteratur kan finde lignende fremstillinger af de reformatoriske bevægelser og den katolske kirkes indre reformer, så er Zeedens skildring af religionskrigene i det 16. årh.s anden halvdel præget af mange nye betragtninger og synspunkter. Han sætter kampene ind i deres politiske sammenhæng og forsøger at skitsere et svar på det vanskelige spørgsmål, om krigene virkelig drejede sig om religiøse spørgsmål, eller om disse blot var et dække for klassisk magtpolitik.

Hans hovedsynspunkt er: »Fast überall begegnen wir einer konfessionell überdeckten rücksichtslosen Macht- und Sozialpolitik« (s. 210), men dette markante standpunkt modificeres dog betydeligt ved understregningen af, at for